

Framtidens mobila biblioteksverksamhet

Jan Holmbom

Innehåll

1	Inledning	4
1.1	Några centrala begrepp.....	5
1.1.1	Framtiden	5
1.1.2	Mobila.....	5
1.1.3	Biblioteksverksamhet	5
1.2	Prioriterade områden.....	5
1.2.1	Nå fler	5
1.2.2	Demokrati och yttrandefrihet	5
1.2.3	Läslust.....	6
1.2.4	Det livslånga lärandet.....	6
1.2.5	Värdegrund.....	6
1.2.6	Prioriterade målgrupper.....	7
1.3	Bibliotekets erbjudande	14
	Nuläge.....	14
2	Nuläge – den mobila biblioteksverksamheten.....	17
2.1	Bokbuss.....	17
2.2	Boken kommer	17
2.3	Bokstart	17
2.4	Bokcykel.....	17
2.5	Framtiden – den mobila biblioteksverksamheten	17
2.6	Tillgänglighet	18
2.7	Marknadsföring	18
2.8	Fokus på innehåll.....	19
2.9	Organisation och organisationens kultur	19
2.10	Fortsättningsvis.....	19
3	Vision	22
3.1	Det fjärde M:et.....	22
4	Framtidens mobila biblioteksverksamhet	22
4.1	Framtidens organisation – mobil personal utan vattentäta skott	22
4.2	Befintlig bokbuss - Återbruk.....	23
4.3	Fordon – Investering	23

4.4	Fordon - Transformer	23
4.5	Fordon – Glassbilen	24
4.6	Turlista vs. Uppsökande	24
4.7	Den femte veckan.....	25
4.8	Medpassagerare.....	25
4.9	Pop-up-bibliotek.....	26
4.9.1	Olika former av Pop-up-bibliotek	26
4.10	5 veckors semester.....	26
4.11	Lösningen för Linköpings landsbygd stavas MOD	27
	Linköpings stadsbibliotek	28
4.12	Mobil arena för demokrati (MOD)	28
	Mobil arena för demokrati (MOD) – i praktiken	29
	Mobil arena för demokrati (MOD) – i praktiken – nu med turbo	30
4.13	Bokskåp	30
4.14	Bokbuss – On-demand	30
4.15	Marknadsföring	31
4.16	Marknadsföringsstrategi	31
4.17	Skyltfönster.....	31
4.17.1	Graffiti.....	31
5	Avslutande resonemang.....	32
5.1	Varför mobilitet överhuvudtaget?	32

1 Inledning

Det är i mötet mellan människor som samtalet uppstår och samtalet har en stor värdeskapande kraft. Att möta andra och dela erfarenheter, diskutera utmaningar och få nya insikter är en av grundpelarna för ett väl fungerande demokratiskt samhälle. Här har biblioteken över tiden spelat en viktig roll. Och faktum är att när nu naturliga mötesplatser som lanthandel, bensinmackar och postkontor försvinner blir bibliotekets närvaro ännu viktigare. För att möta dessa nya, utökade utmaningar måste man ställa sig frågan: Är biblioteket som organisation och institution rustat för detta?

I projektet *Framtidens mobila biblioteksverksamhet* tittar vi närmare på hur Linköpings stadsbiblioteks mobila verksamhet skulle kunna utformas för att ytterligare kunna stärka mötet mellan människor. Ledstjärnan för arbetet i projektet är att försöka att tänka utanför boxen. Att se hur man skulle kunna utveckla den mobila verksamheten, engagera flera, nå flera och ytterligare öka bibliotekets relevans avseende de prioriterade områdena:

- » Det livslånga lärandet
- » Läslust
- » Nå fler
- » Demokrati och yttrandefrihet

De resonemang, idéer och förslag som presenteras i denna rapport är resultatet av mängder med samtal både inom och utanför biblioteksbranschen runt om i Sverige och även internationellt. Det finns väl egentligen inget gott att säga om en pandemi men tillgängligheten och acceptansen för digitala möten har nog varit extra hög under Corona-åren 2020/2021, något som projektet haft nytta av. Till alla dessa samtal ska läggas kommunala rapporter och planer, regionala skrivelser och akademiska avhandlingar inom området. Denna omvärldsbevakning och kartläggning har fått tjäna som fond för de idéer och förslag som presenteras längre fram.

På samma sätt som restriktionerna i vissa delar har tjänat projektet har samma restriktioner gjort det svårt att helt och fullt nå ut till bibliotekets användare/icke-användare. Här har vi bland annat fått förlita oss på enkät-förfarande, sociala medier och att ta till vara på spontana kontakter när de uppstått.

1.1 Några centrala begrepp

1.1.1 Framtiden

Vad menas med 'framtiden' i "Framtidens mobila biblioteksverksamhet"? Här definierar vi framtid som det som inte är nu eller då. Med andra ord all den tid som börjar efter nu. Men i ordet framtid försöker vi också få med nya synsätt som kanske tidigare inte genomstrukturerat biblioteket, dess organisation och personal. Trots att framtiden hela tiden är nära försöker vi också lyfta blicken och spana in 20–25 år framåt.

1.1.2 Mobila

"Vad tänker du på när jag säger mobil biblioteksverksamhet?" När vi ställde frågan på bland annat sociala medier svarade lejonparten av respondenterna kort och gott "bokbussen". Det är sannerligen ett gott betyg för bokbussen. Utan att överdriva kan man nog påstå att det är den breda allmänhetens bild av hur bibliotekets mobila erbjudande ser ut idag. Vilket på många platser runt om i Sverige också är så rent faktiskt.

I projektet har dock ordet mobila en betydligt bredare betydelse. Med mobila menar vi all den biblioteksverksamhet som kan genomföras utanför själva biblioteksbyggnaden, oavsett om den utgörs av ett huvudbibliotek eller ett närbibliotek.

1.1.3 Biblioteksverksamhet

Den sista delen av projektnamnet 'biblioteksverksamhet' är väl egentligen pudelns kärna. Här handlar det om alla de produkter, tjänster och kompetenser som biblioteket erbjuder idag, och som biblioteket kommer att kunna erbjuda i framtiden.

1.2 Prioriterade områden

I Biblioteksplanen (2020–2024) för Linköpings kommun finns fyra prioriterade områden upptagna. Samtliga dessa områden är i och med det också prioriterade områden för framtidens mobila biblioteksverksamhet. De prioriterade områdena är: Nå fler, Demokrati och yttrandefrihet, Läslust och Det livslånga lärandet. Här nedan följer genomgång av vad som ska ske inom respektive område inom de närmaste åren.

1.2.1 Nå fler

Det första av de prioriterade områdena för biblioteket är att även nå ut till icke-användare så att de lockas att besöka biblioteket och använda sig av dess resurser. Här vill biblioteket utveckla verksamheten så att vanan att besöka biblioteken ska grundläggas hos Linköpingsborna från låg ålder. Dessutom ska fler känna till Linköpings stadsbiblioteks verksamhet och inte minst nya besökare ska känna sig välkomna. Rent generellt ska antalet besök öka, särskilt på närbiblioteken. För att lyckats med detta krävs bland annat att samverkan med relevanta aktörer ökar.

1.2.2 Demokrati och yttrandefrihet

Linköpings stadsbibliotek ska utveckla verksamheten kring demokrati och yttrandefrihet så att biblioteket blir en mer aktiv arena för möten i demokratisk anda och offentliga samtal. Biblioteket

ska också verka för att fler är delaktiga i det offentliga samtalet både digitalt och fysiskt. Man ska också tillse att bibliotekets digitala tjänster når ut till fler.

1.2.3 Läslust

När det gäller läslust ska biblioteket tillsammans med skola och förskola leda kommunens läsfrämjande arbete för barn och unga. Bibliotekets medie- och programverksamhet ska erbjuda program både för, av och med besökarna och väcka läslust hos en bred allmänhet med olika intressen och språk. Genom samverkan med andra aktörer ska förutsättningarna för uppsökande verksamhet ökas.

6

1.2.4 Det livslånga lärandet

Bibliotek är en öppen plats för personlig utveckling, bildning och ett livslångt lärande. Mot bakgrund av detta ska Linköpings stadsbibliotek utveckla verksamheten så att allt fler upplever biblioteket som platsen för lärande, utveckling och växande. Biblioteket ska också tillse att programverksamheten blir mer mångfasetterad genom samverkan med andra aktörer. Själva biblioteksrummet ska utformas så att besökarna överraskas och snubblar över det oväntade. Ett rum där det innovativa utvecklas i samarbete med besökare och andra aktörer.

1.2.5 Värdegrund

Linköpings kommuns kärnvärden är en del av organisationens gemensamma plattform och kan också beskrivas som en sammanfattning av dess identitet – ”vilka vi är”, ”vad vi vill, står för och hur vi vill uppfattas”. Kärnvärdena ska genomsyra allt och alla i organisationen och ständigt finnas med i vårt tankesätt. Kärnvärdena kan sammanfattas i tre värdegrundade ord. *Modiga, Mänskliga* och *Mångfasetterade*. Följande går att läsa om de tre värdegrundsorden på linkoping.se:

1.2.5.1 Modiga

Att ligga i framkant innebär att vi vågar gå vår egen väg. Att våga välja otrampade stigar, värdesätta innovationskraft och vara ständigt framåtblickande. Det handlar också om att våga ta en tätposition. Det är ”där idéer blir verklighet” och ”vårt engagemang – gör idéer till verklighet” beviset på.

1.2.5.2 Mänskliga

Linköping är en levande, livsbejakande kommun. Samtidigt är vi en öppen och välkomnande kommun. Vi skapar förutsättningar och miljöer för alla medborgare vilket attraherar, utvecklar och inger trygghet. Som medarbetare i Linköpings kommun arbetar vi nära våra kommuninvånare och är en del av en kollegial, omtänksam kultur med mycket skratt.

1.2.5.3 Mångfasetterade

I Linköping har vi en stolt historia och en spännande framtid. Spjutspetsteknik går hand i hand med humanism. Här erbjuds ett rikt utbud inom det som människor värdesätter i sina liv. Vi välkomnar mångfald, kreativitet och skönhet. Som arbetsgivare vill vi spegla vårt moderna samhälle där olikheter möts och samverkar. Gemensamt för alla medarbetare i våra verksamheter är att vi gör skillnad i människors liv. Det gör vårt arbete meningsfullt.

1.2.5.4 Värdegrund som en del av det dagliga arbetet

En fungerande värdegrund förtydligar vilka värden som är viktiga för organisationen att nå sina mål. Den fungerar också som en etisk kompass i det dagliga arbetet och bidrar till att utveckla verksamheten. Förhoppningen är att värdeorden *Modiga*, *Mänskliga* och *Mångfasetterade* även stärker Linköpings biblioteks organisationskultur och vikänsla.

1.2.6 Prioriterade målgrupper

Bibliotekslagen är den övergripande lag som sätter ramarna för verksamheten vid landets offentligt finansierade bibliotek. I lagen står att läsa att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. I samma lag fastslås också att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt:

- » personer med funktionsnedsättning
- » de nationella minoriteterna
- » personer som har annat modersmål än svenska
- » barn och ungdomar

Detta genom att erbjuda litteratur till dessa grupper utifrån deras behov. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och allmänheten ska avgiftsfritt kunna låna litteratur.

I den omvärldsspaning som gjorts i projektet finns det flera exempel på kommuner och bibliotek där man valt att för den mobila verksamheten endast fokusera på en eller ett par av ovanstående prioriterade grupper. Dock har ledningsgruppen för Linköpings stadsbibliotek tydligt uttryckt att samtliga prioriterade målgrupper ska också vara mottagare av framtidens mobila biblioteksverksamhet.

1.2.6.1 Hur når vi våra prioriterade målgrupper?

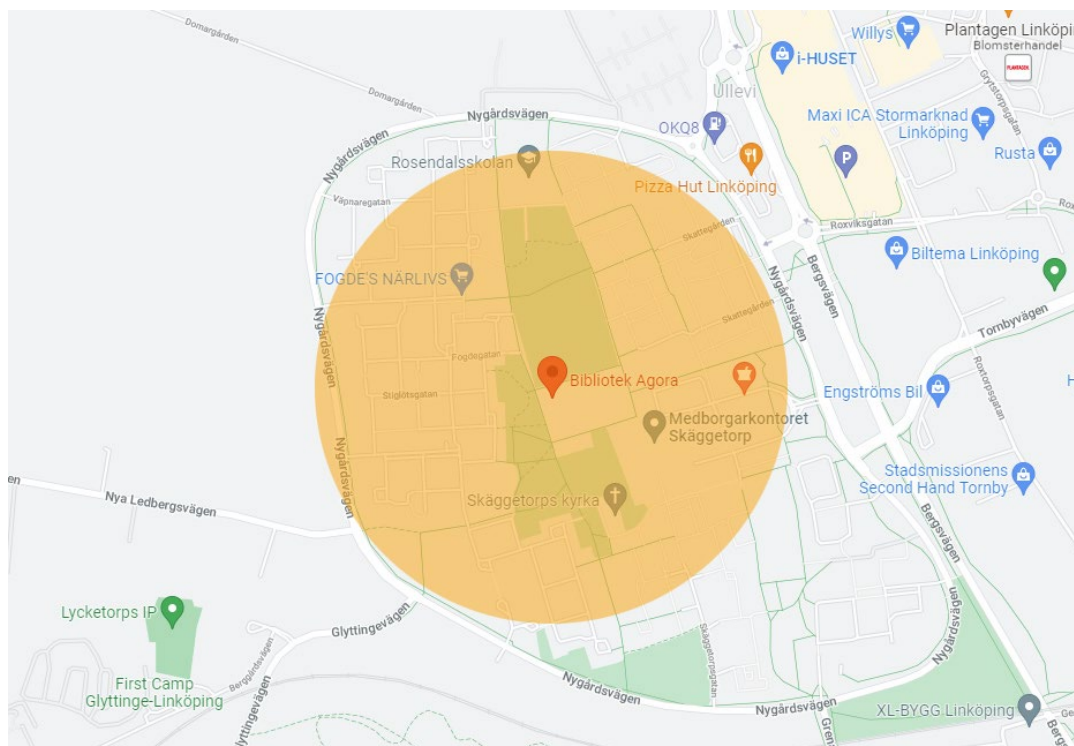
Det finns ett talesätt – ”Att tro är att inte veta” – ändå är det bitvis förvånande hur många gånger tron om sakernas tillstånd får tjäna som underlag. Det förekommer mer eller mindre i alla branscher, så även biblioteksbranschen. I Sverige tillhör Huddinge kommun de kommuner som gått före för att försöka förskjuta tro till vetande. Där tog man ett samlat grepp, med en strukturutredning, för att skapa mer giltiga underlag inför framtagandet av ett nytt biblioteksprogram 2017. Därefter har arbetet fortsatt med att utveckla nya former för uppföljning och statistik runt biblioteksverksamheten. Man ville helt enkelt komplettera den traditionella biblioteksstatistiken för att säkerställa att man också synliggör den del av allmänheten som inte använder sig av bibliotekets verksamhet. Allt för att bättre kunna förstå påverkansfaktorer och för att förbättra uppföljning för insats- och metodutveckling. Men också för att man ansåg att det saknades metoder och systematik för uppföljning kopplad till det uppdrag biblioteket har. Trots att man fortfarande befinner sig i ett tidigt skede finns det redan utredningsresultat som borde vara av stor betydelse för planläggning av framtidens biblioteksverksamhet:

- » Socioekonomiskt svagare grupper använder bibliotekets tjänst generellt i lägre utsträckning.
- » Boende i socioekonomiskt svagare delar av Huddinge kommun är generellt mindre benägna att resa och/eller röra sig för att besöka biblioteket.

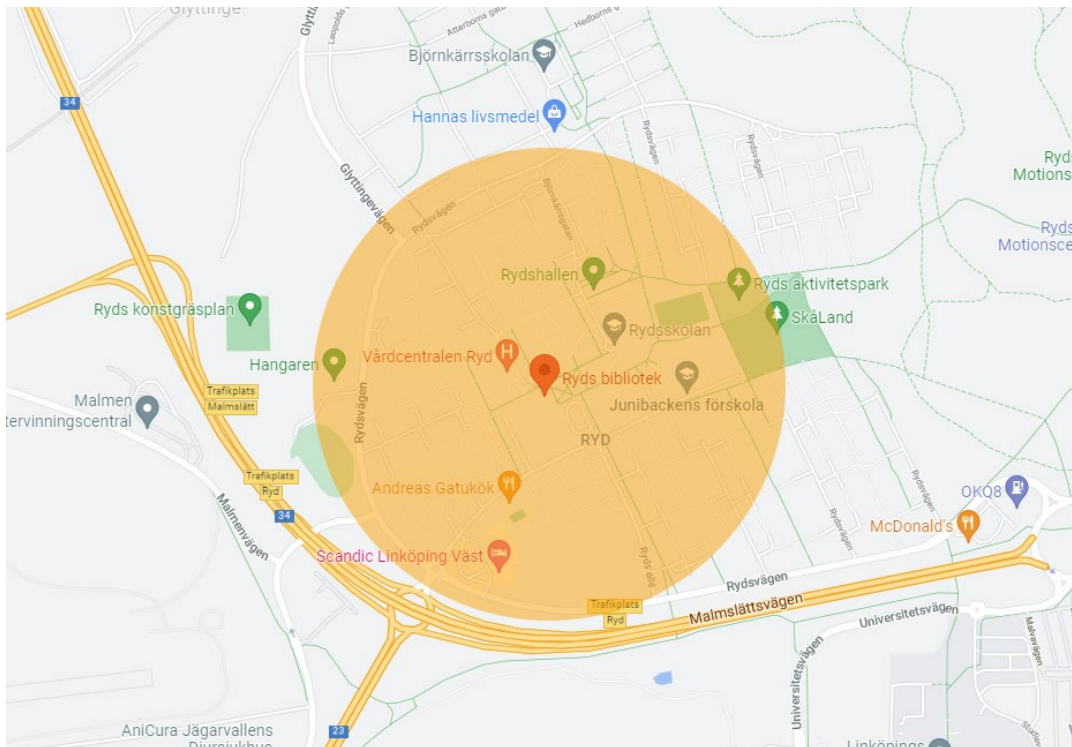
» Det finns en markant minskad användning av bibliotek hos den del av befolkningen som bor utanför en radie om 500 meter från närbiblioteken och 1.500 meter från kommunens huvudbibliotek.

Med utgångspunkt i att de avståndsuppgifter som framkommit ur Huddinge kommuns utredning äger sin riktighet även för Linköping, har dessa värden lagts in på Linköpingskartan. Nedan redovisas grafiskt de områden som täcks av befintliga bibliotek, såväl huvudbibliotek som närbibliotek.

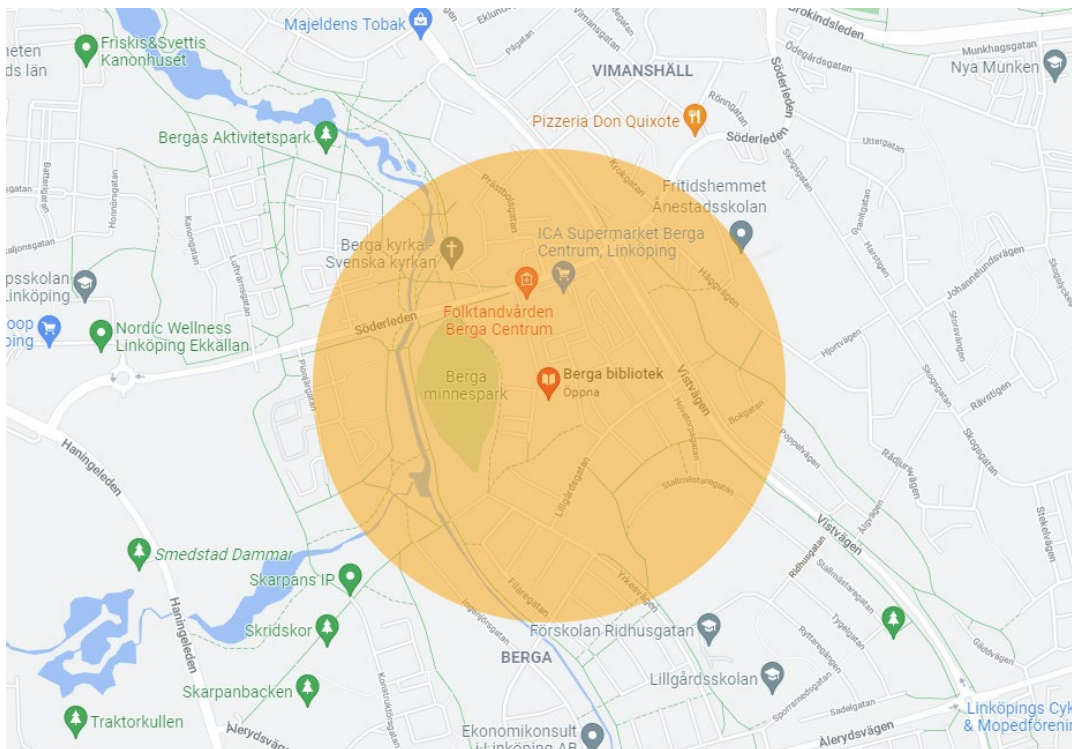
Agora, Skäggetorp

Ryds bibliotek

Berga bibliotek

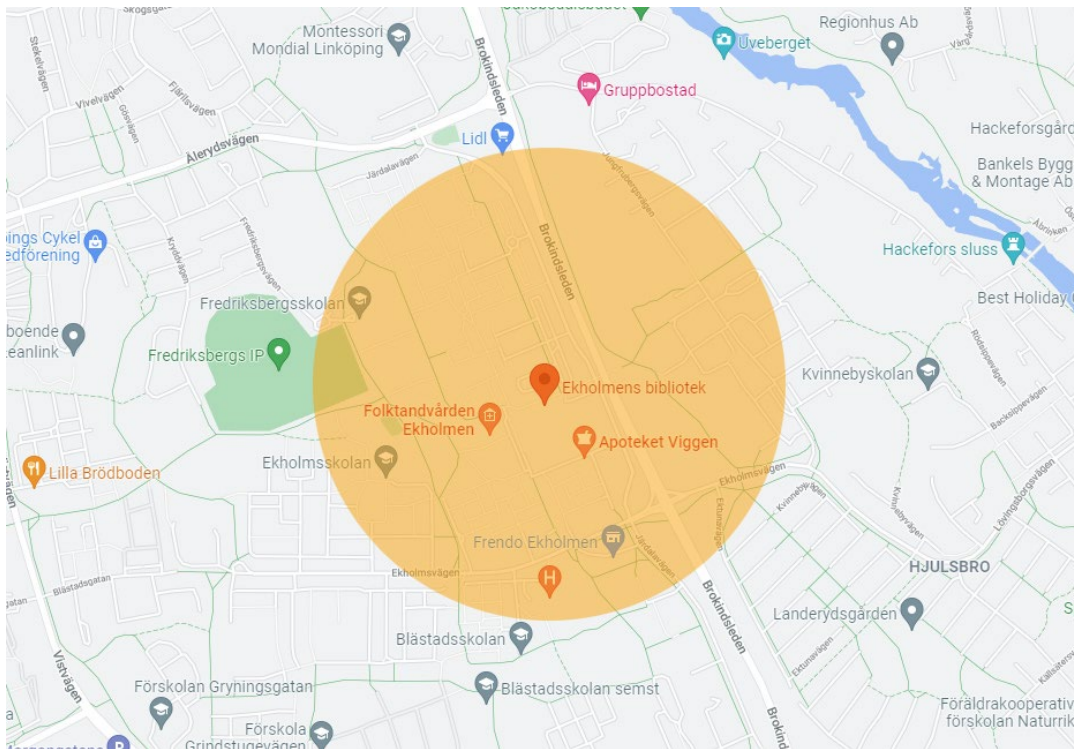
LINNEFORS INFORMATION AB

ADRESS
LINNEFORS 2
SE-595 75 BOXHOLM

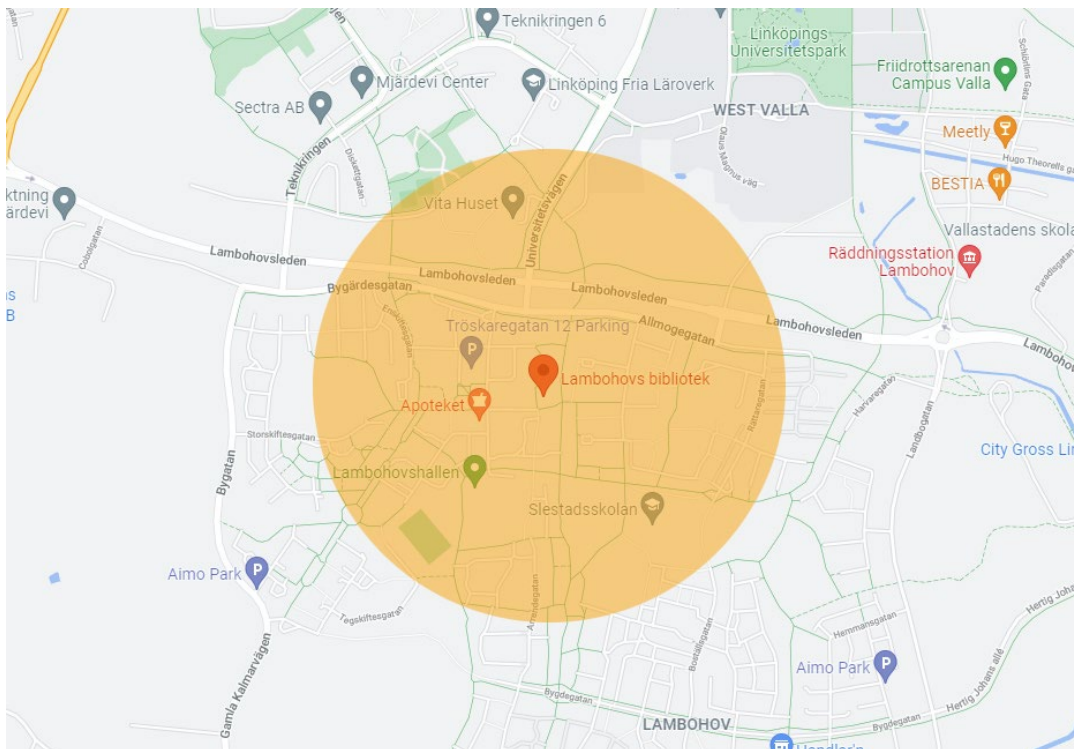
TELEFON
mobile +46(0)7052-573 80
office +46(0)142-573 80

DIGITALT
site www.linnefors.se
mail jho@linnefors.se

Ekholmens bibliotek

Lambohovs bibliotek

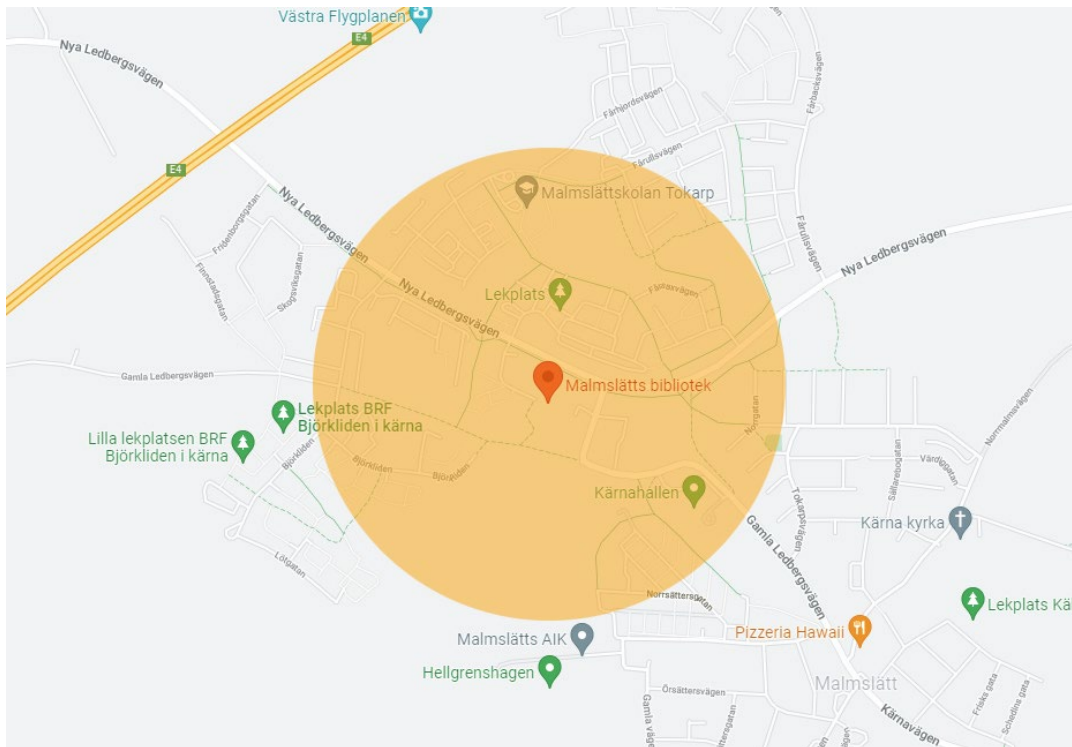
LINNEFORS INFORMATION AB

ADRESS
LINNEFORS 2
SE-595 75 BOXHOLM

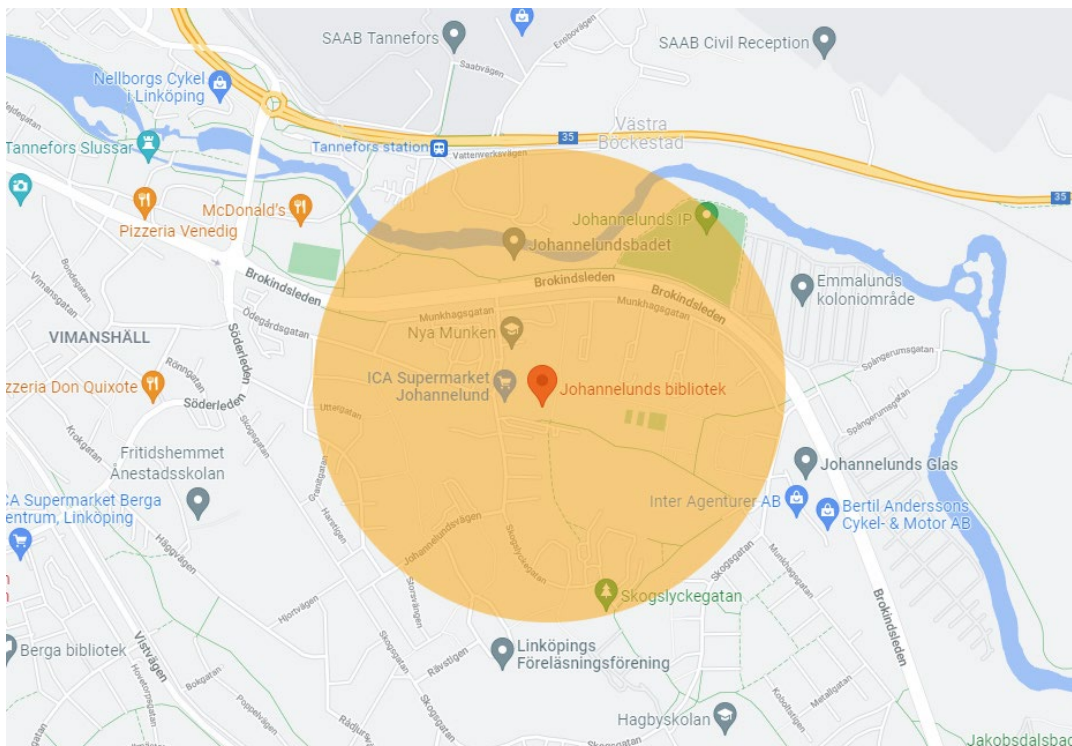
TELEFON
mobile +46(0)7052-573 80
office +46(0)142-573 80

DIGITALT
site www.linnefors.se
mail jho@linnefors.se

Malmslätts bibliotek

Johannelunds bibliotek

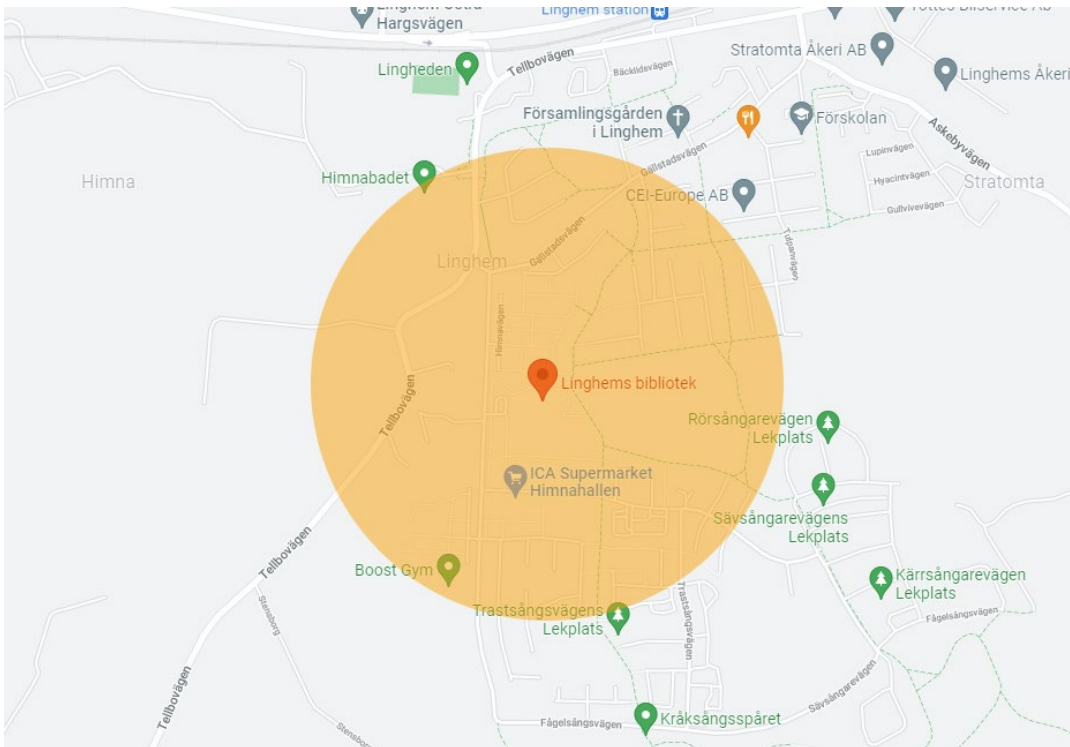
LINNEFORS INFORMATION AB

ADRESS
LINNEFORS 2
SE-595 75 BOXHOLM

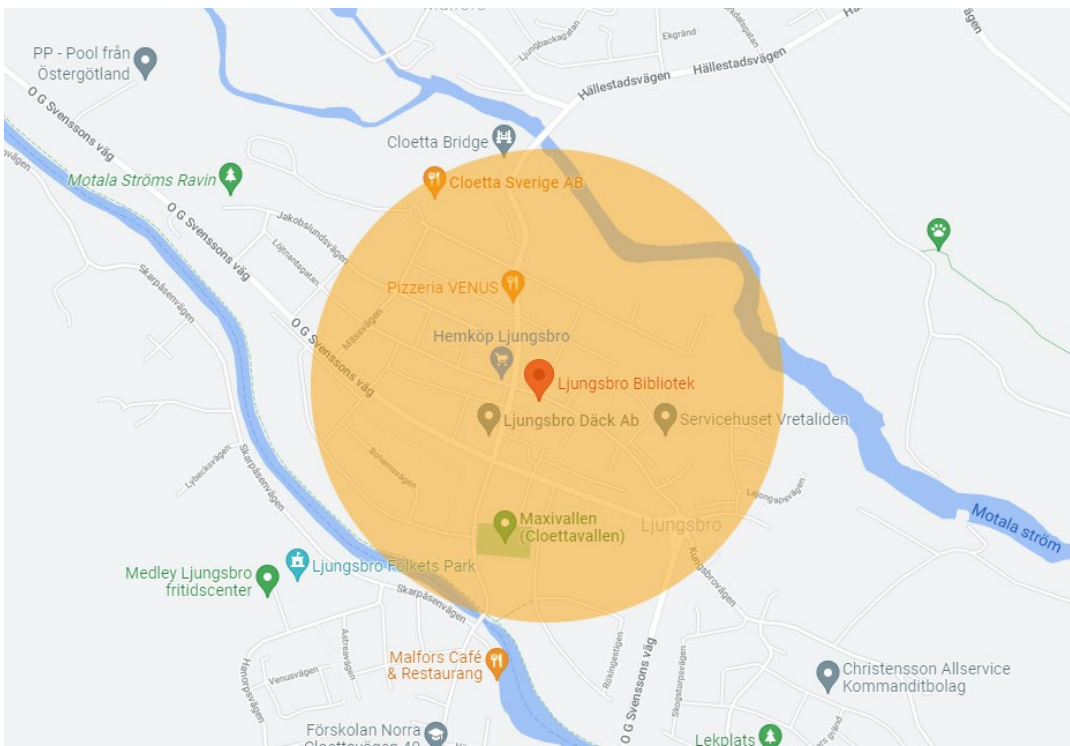
TELEFON
mobile +46(0)7052-573 80
office +46(0)142-573 80

DIGITALT
site www.linnefors.se
mail jho@linnefors.se

Linghems bibliotek

Ljungsbro bibliotek

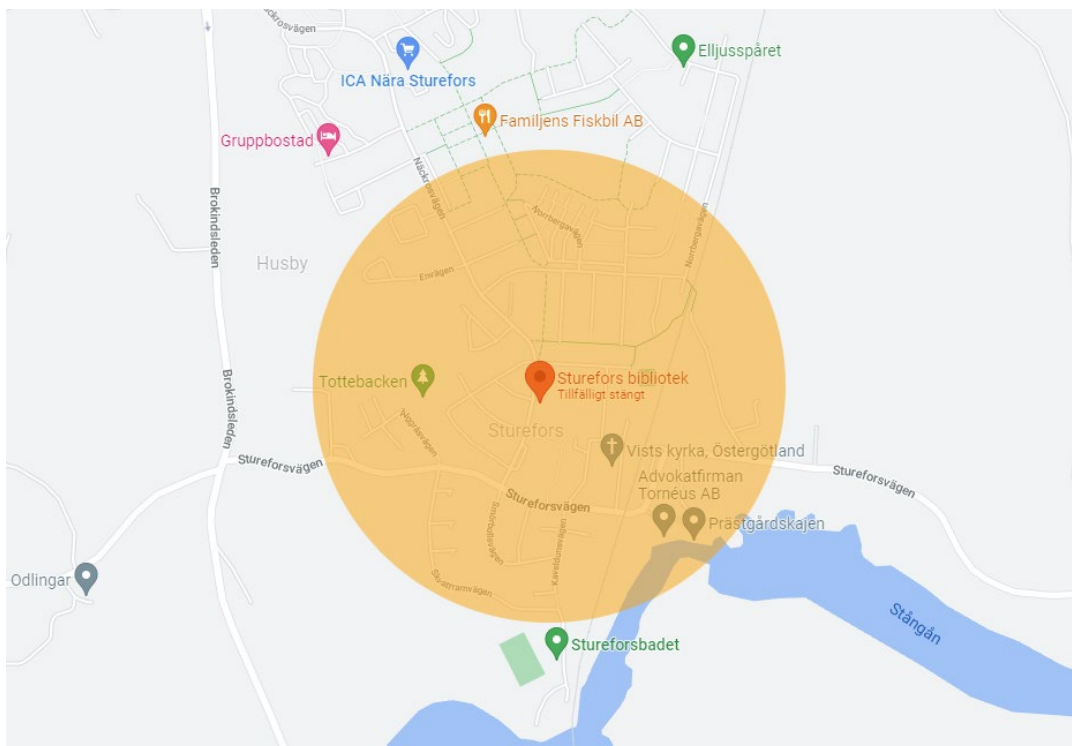
LINNEFORS INFORMATION AB

ADRESS
LINNEFORS 2
SE-595 75 BOXHOLM

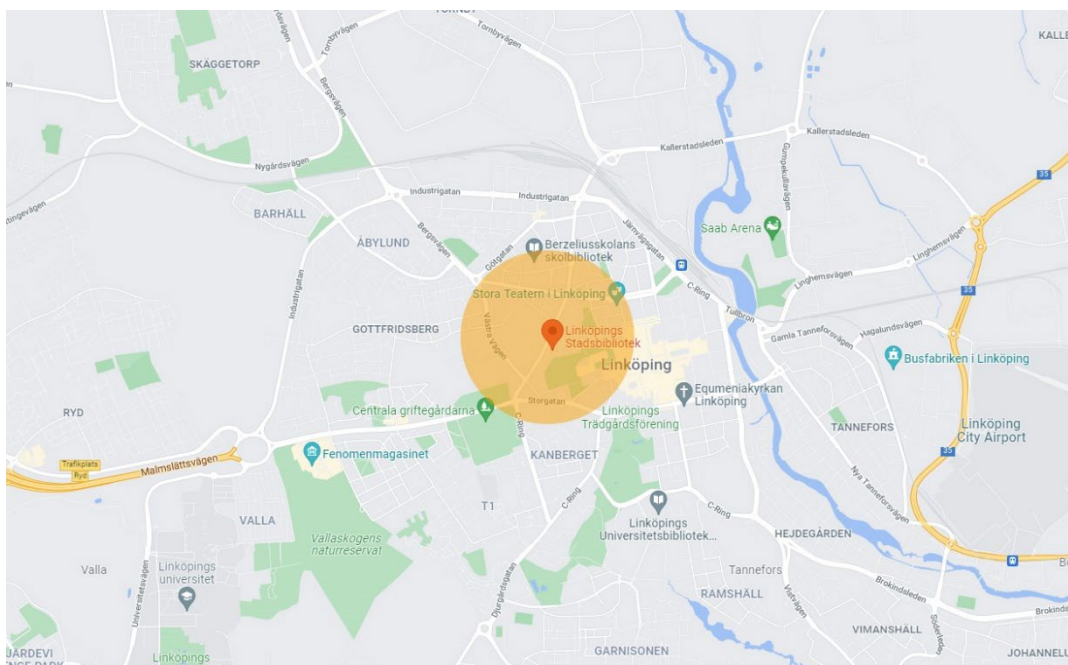
TELEFON
mobile +46(0)7052-573 80
office +46(0)142-573 80

DIGITALT
site www.linnefors.se
mail jho@linnefors.se

Sturefors bibliotek

Linköpings stadsbibliotek, huvudbiblioteket

LINNEFORS INFORMATION AB

ADRESS
LINNEFORS 2
SE-595 75 BOXHOLM

TELEFON
mobile +46(0)7052-573 80
office +46(0)142-573 80

DIGITALT
site www.linnefors.se
mail jho@linnefors.se

De utplacerade cirklarna är ett sätt att, utifrån kunskapen från Huddinge kommun, visualisera hur täckningsområdena ser ut för respektive bibliotek, eller snarare, biblioteksbyggnad i Linköpings kommun. I samtliga fall ger kartbilderna för handen att det finns stora områden som inte täcks av dessa.

Detta sammantaget med att flera av dessa områden kan kännetecknas som socioekonomiskt svaga och att i dessa områden bor och lever många människor som tillhör de prioriterade målgrupperna; nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska och barn och ungdomar, torde här behövas kompletterande och eller nya sätt att nå dessa grupper. Lägg därtill att Linköpings kommun i sin nuvarande biblioteksplan lägger ett extra fokus på de så kallade "icke-användarna" och under perioden ska arbeta för att öka besöksantalet till närbiblioteken för denna grupp.

1.3 Bibliotekets erbjudande

Nuläge

Här nedan återfinns en mer eller mindre detaljerad lista över de "erbjudanden" i form av produkter och tjänster som biblioteksanvändare i Linköpings kommun idag kan ta del av. I tabellen kan man också utläsa vilka av dessa erbjudanden som idag erbjuds via huvudbiblioteket, något eller några av närbiblioteken och genom dagens mobila verksamhet.

BIBLIOTEKETS ERBJUDANDE	TILLGÄNGLIGHET		
	HB	NB	MOBILT
Låna ut böcker	✓	✓	✓
Tillgång till böcker från hela Göta-samarbetet	✓	✓	✓
Reservera böcker, samarbete i Göta			
Fjärrlån - möjlighet att låna böcker från hela Sverige, även Norden (och hela världen).			
TV-spelsutlån till olika konsoler	✓		✗
Utlån av film på DVD, böcker på CD/mp, musik på CD			
E-böcker			
Strömmad film			
Pressreader (digitala tidskrifter)			
Möjlighet att nyttja fler databaser av olika slag			
Dagstidningar att läsa på plats			✗
Tidskrifter att läsa på plats			
Boken kommer - leverans av böcker till personer som inte har möjlighet att ta sig till biblioteket.			
Har en poddstudio där alla som vill kan boka tid och podda, handledning första gången erbjuds.			
Personalen poddar på olika teman			
Sagostund på svenska			
Sagostund på olika språk (arabiska, grekiska, kinesiska, ryska, spanska, somaliska m.fl.)			
Tillgängliga sagostunder (exempelvis med tecken som stöd).			
Författarträffar - inbjuden författare intervjuas presenterar sitt författarskap.			
Skrivarworkshop med författare eller annan intressant figur.			
Svenska med baby - träffar för föräldrar med olika modersmål med svenska ledare, sagostund, fika och möjlighet att träna svenska (projekt)			
Bokstart - samarbete med bvc, hembesök till familjer med små barn. (projekt)			

Olika skapande aktiviteter för barn och unga (pyssel, måla m.m.) Även till utlämning under pandemitid.			
Tävlingar/tipspromenader riktade mot barn (exempelvis på lov)			
Fröbiblioteket (låna och lämna tillbaka fröer)			
Utställningar - egna och externa			
Permanent utställningar (Kuriositetskabinett, myntsamlingar)			×
Föreläsningar i samarbete med föreningar, kommunala verksamheter, företag osv			
Barnteater - oftast externa, men ibland egenproducerat			
Teknikhandledning (få hjälp med dator, mobiltelefon m.m.)			
Låna dator på plats			
Trådlöst nätverk			
Kopieringsapparat			
Skanningmöjlighet			
Läsplatser			
Studieplatser			
Streamade/filmade program - kan vara bara digitalt eller ordinarie program publiceras/streamas även digitalt			
Informationssökningshandledning, källkritik i det dagliga mötet med besökare			
Producerar egna filmer med instruktioner av våra tjänster			
Öppen bokcirkel med personal och besökare			
Stöttar privata bokcirkel			
Lånar ut påsar med uppsättningar böcker för bokcirkel			
Personal presenterar nya böcker vår och höst			
Boktips i dagliga mötet med besökare, på sociala medier, skyltning i rummen, digitalt, i media o s v			
Uppmärksammar litterära "högtidsdagar" på olika sätt - exempelvis världspoesidagen, tillkännagivande av nobelpristagare i litteratur			
Litteraturmöten för dam- och herrklubbar, synskadade och dementa			
Lyfter fram författarskap/teman under rubriker som "Älskade" exempelvis "Älskade klassiker", Älskade Agatha Christie"			
Talböcker skickas hem (fysiska eller digitalt) till talbokslåntagare			
Utlån teknisk utrustning, t.ex. kamera m.m. (ska starta)			
Digital kreativ verkstad. Erbjuder möjligheter till digitalt kreativt skapande på biblioteket.			
Lokaluthyrning			
Biblioteksvisningar för skolor			
Biblioteksvisningar, boktips och programverksamhet riktad till förskola			
Boktips riktad mot småbarnsföräldrar, bl a i samarbete med bvc och förskola			
Informationssökningsutbildning för vuxenstuderande och SFI-grupper			
Visningar av huvudbiblioteket (byggnaden)	✓	×	×
Deltar i olika större evenemang i kommunen - kan vara i husen eller utanför (typ stadsfesten)	✓	✓	✓
Nyhetsbrev			
Bibliotekskatalog som samlar våra tjänster			
Redskap för släktforskning			
Stöttar besökare och forskare med äldre material			
Bild Linköping - samlar och tillgängliggör foton från Linköping genom tiderna			
Östgötasamling med gammalt och nytt material från Östergötland			
Extra tillgängliga i Ljungsbro i och med sk meröppet-service		(✓)	
Biblioteken som öppna mötesplatser			

Av tabellen framgår att lejonparten av bibliotekets ”erbjudande” endast är tillgängliga för dem som besöker huvudbibliotek och närbibliotek. Dagens mobila biblioteksverksamhet har i stort sett samma erbjudande som man haft sedan starten i slutet på 70-talet.

2 Nuläge – den mobila biblioteksverksamheten

Efter en genomgång av bibliotekets erbjudande av produkter och tjänster och var i organisationen dessa erbjuds är det på sin plats med en genomgång av dagens mobila biblioteksverksamhet i Linköpings kommun.

2.1 Bokbuss

I Linköping finns för närvarande en bokbuss. Under parollen ”Sveriges längsta bokbuss” rullar den, i normala fall, 4 dagar i veckan (tisdag–fredag). Med undantag för röda dagar. Dessutom står bussen stilla under 5 semesterveckor på sommaren. Måndagarna används för bland annat nödvändig service och underhåll av både buss och sortiment. Bussen är av boggietypp och 14,5 meter lång. Bokbussen är typad som tung lastbil och det krävs körkortsbehörighet C för att framföra den. Fordonet är från 2008 och har i skrivande stund rullat knappt 26.000 mil.

Bokbussen körs mer eller mindre mot tidtabell. Dels en tidtabell där målgruppen är förskolor och (tills vidare) grundskolor, dels mot en publik tidtabell med ett 40-tal hållplatser.

Rent organisatoriskt är bokbussen i dag en egen avdelning med dedikerad personal som består av en arbetsledare, bibliotekarier och bokbussförare.

2.2 Boken kommer

Under pandemin har biblioteket erbjudit *Boken kommer* samt *Bokpåse* för avhämtning till personer över 70 år samt personer i riskgrupp. I och med att alla har erbjudits vaccin och att samtliga bibliotek åter har öppnat har denna service avslutats.

2.3 Bokstart

Bokstart är en nationell satsning som vänder sig till föräldrar och vuxna i små barns (0 – 3 år) närhet, med syfte att tidigt stimulera språkutveckling. Föräldrar uppmuntras att prata, läsa, sjunga, rimma och ramsa med barnet. På så sätt utvecklas barnets språk och läsintresse. Bokstart bygger på samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola som alla har ett uppdrag att arbeta med små barns språkutveckling.

2.4 Bokcykel

Biblioteket förfogar också över en bokcykel. Denna har bland annat använts för ”Boken kommer”-leveranser.

2.5 Framtiden – den mobila biblioteksverksamheten

Som vi tidigare konstaterat tar det här projektet höjd för ordet **mobila** i en betydligt bredare betydelse än enbart bokbuss. Med mobila menar vi all den biblioteksverksamhet som kan genomföras utanför själva biblioteksbyggnaden, oavsett om verksamheten ursprungligen skett på ett huvudbibliotek eller på ett närbibliotek. Vi menar till och med att det mobila erbjudandet i möjligaste mån ska sträva efter att motsvara det som erbjuds användare på huvud- och närbibliotek.

Det kan var värt att nämna att denna definition är allt annat än självklar för alla, inte minst inom branschen i sig. "Årets mobila bibliotek" ett pris som instiftades av Svensk biblioteksforening 1998 och som fram till 2017 hette just "Årets bokbuss" delas årligen ut till

"Ett mobilt bibliotek som på ett nyskapande sätt utvecklar verksamheten, samspelar med utvecklingen i samhället, har en väl förankrad verksamhet i kommunen/regionen och är inspiratör för kollegor."

Trots denna skrivning finns fortfarande ett tydligt fokus på fordonet – bokbussen. Själva införskaffandet av nytt fordon verkar var en förutsättning för att bli framtida pristagare och på det sättet bibehålla en över 50 år gammal mobil tradition.

I flera kommuners biblioteksplaner återfinns också liknande breda formuleringar om vad som ska ingå i den mobila verksamheten men när vi sedan samtalat med ansvariga personer i den dagliga verksamheten konstaterar man att resultatet av dessa formuleringar i praktiken landar i en normal bokbussverksamhet, oftast styrd mot en turlista riktad mot boende på landsbygden.

2.6 Tillgänglighet

Tillgänglighet handlar om hur vårt samhälle utformas. Att det utformas på ett sätt så att så många som möjligt kan använda och ta del av det. Tillgängligheten avser både den fysiska miljön men även möjliggöra att så många som möjligt kan få tillgång till information och kommunikation samt att kunna använda produkter och tjänster. För att vi ska nå ett mer tillgängligt samhälle krävs att nya miljöer, produkter och tjänster utformas tillgängliga från början samtidigt som vi måste förbättra och utveckla tillgängligheten i redan befintliga system.

När vi utformar samhället tillgängligt ökar möjligheten för människor att bli mer delaktiga. Något som i sin tur innebär att de aktivt kan medverka i och vara en del av samhället. Det innebär bland annat att i så hög utsträckning som möjligt kunna välja självständigt, fatta egna beslut och påverka sitt eget liv.

2.7 Marknadsföring

Under projektets gång har vi påfallande många gånger mött intressen inom biblioteksvärlden som velat tona ned betydelsen av marknadsföring för bibliotek och fört ett resonemang att biblioteket borde vara en reklamfri plats och att de flesta ändå vet vad ett bibliotek är. Det första argumentet är nog mera ett uttryck för en förhoppning än att det i sig är en sanning. I dagens samhälle är vi omgivna av mer eller mindre synlig marknadsföring i stort sett oavsett var vi rör oss, inte minst i biblioteksmiljön.

Det andra påståendet – att de flesta ändå vet vad ett bibliotek är – är mer problematiskt då bland annat dagens forskning visar att så inte är fallet. Många som inte arbetar inom verksamheten eller har en mer eller mindre daglig kontakt med verksamheten kan ha en vag och i många fall föråldrad bild av vad ett bibliotek är och vad en sådan verksamhet har att erbjuda.

Med dagens tekniska utveckling och mer mångkulturella samhälle har marknadsföringsaspekten dessutom blivit ännu viktigare. Biblioteket behöver tala om att man finns och informera om det utbud man har.

Det är dessutom så att det hela tiden är viktigt att nå ut och förmedla kunskap om vad ett bibliotek i dag har att erbjuda, annars finns risken att bibliotekets relevans minskar.

”Att ha en byggnad med stora mängder tryckta böcker kan hos en uppväxande generation ge en bild av att bibliotek är något gammalt och förlegat. Bibliotek är något som visserligen är bra att ha till hands, men generellt blir det rätt ointressant för denna generation. Genom att bibliotekarier i sin yrkesroll placerar sig ute i samhället kan människor förmås att förändra sin syn på bibliotek och den upplevda ’verkligheten’ av biblioteket som något förlegat. Handlingen att tydligt positionera sig utanför biblioteket blir till ren marknadsföring som dessutom ger biblioteket ett tillfälle att förändra och nyansera sitt varumärke.”

Bengt Jonsson i mastersuppsatsen ”Bibliotek på vift”.

För att nå ut till andra än traditionella biblioteksanvändare samt också tydligt presentera vad man har att erbjuda kan den mobila biblioteksverksamheten bidra positivt genom att man där flyttat ut delar av biblioteksverksamheten från de traditionella lokalerna och söker upp människor där de finns.

2.8 Fokus på innehåll

Under projektet har vi läst ett antal förstudier och projektplaner för införskaffande av ny bokbuss. Det som blir synligt vid läsningen är det inåtriktade fokus som genomsyrar många av dessa skrivelser. Här förs långa resonemang och redovisningar om rent arbetsmiljötekniska problem och lösningar, till exempel personaltoalettens placering, mikrovågsugnens effekt och värmesystemet, medan väldigt lite textutrymme upptas om användarupplevelse och användningsområden. Det har varit förvånande att så lite fokus läggs på det innehåll som ska gagna dem som bussen egentligen är till för. Det kan möjligen förklaras med att dessa områden kanske täcks av annan dokumentation?

2.9 Organisation och organisationens kultur

Under projekt har vi genomfört en SWOT-analys av nuvarande organisation tillsammans med ledningsgrupp och styrgrupp. Vi har tagit del av upplevda styrkor och svagheter, dels för att få en ökad förståelse för organisationen i stort, dels för att också kunna väga in dessa i kommande rekommendationer, idéer och förslag. Projektledaren själv har också haft förmånen att under projekttiden få rycka in som timanställd bussförare på bokbussen och därigenom ytterligare kunnat fördjupa sina kunskaper om dagligt bokbuss-arbete.

2.10 Fortsättningsvis...

I denna den inledande delen av rapporten har vi försökt att föra ett resonemang om biblioteksverksamhet i allmänhet men med fokus på biblioteksverksamheten i Linköpings kommun. Vi har beskrivit nuläget och vi har också redovisat vad den mobila biblioteksverksamheten består av idag.

I den efterföljande delen av rapporten kommer vi att lägga fokus på den framtida mobila biblioteksverksamheten i Linköpings kommun.

Framtidens mobila biblioteksverksamhet

3 Vision

Det grundläggande uppdraget för hela projektet har varit att lämna förslag på framtida upplägg och lösningar för hur den mobila biblioteksverksamheten i Linköpings kommun skulle kunna se ut. Tanken var från början att lägga ett par alternativa förslag men under arbetets gång har vi istället kommit fram till att presentera en verktygslåda innehållande ett antal förslag som kan användas var och en för sig eller kombineras med andra för att börja bygga framtidens mobila biblioteksverksamhet i Linköpings kommun.

3.1 Det fjärde M:et

Men för att verkligen ta höjd för det praktiska, dagliga arbetet med den mobila biblioteksverksamheten vill vi formulera en vision för detta arbete. En vision som beskriver det läge som vi ständigt strävar mot, en önskad idealsituation som vi vill uppnå. Men som vi givetvis inte kommer nå i morgon, inte heller nästa månad eller ens om några år. Denna vision ska tjäna som en ledstjärna och en inspiratör för alla i det dagliga arbetet men också som markör för fokus och med den beslutsamhet som vi tar oss an uppgiften. I en kommun där värdegrundsorden Modiga – Mänskliga – Mångfasetterade utgör fundament vågar vi oss på att formulera en modig, mänsklig och mångfasetterad vision rörande det fjärde M:et – Mobil.

”Linköpings kommun ska vara ledande när det gäller mobil biblioteksverksamhet. Vi ska se till att biblioteket når alla. För vårt uppdrag är så pass viktigt.”

4 Framtidens mobila biblioteksverksamhet

4.1 Framtidens organisation – mobil personal utan vattentäta skott

En av de stora utmaningarna för att lyckas med framtidens mobila biblioteksverksamhet i Linköpings kommun är att skapa engagemang och få all personal att aktivt delta i arbetet i den mobila verksamheten. Vi måste alltså få vår personal att bli mer mobila. Det mobila biblioteket (liksom hela biblioteket) blir en kvalificerad mötesplats där biblioteket har kompetenta medarbetare som möter medborgarna och handleder i allt från digitala tjänster, språkutveckling för barn, MIK och demokratifrågor och inte minst – sprider läslust för vuxna och lyfter litteraturen som konstform. Det ska var lika givet och självklart som att man ibland tjänstgör i till exempel informationsdisken på huvudbiblioteket eller ibland möter användarna på en bygdegård på landsbygden. Med denna grundtanke att inkludera alla anställda minskar vi också sårbarheten som idag finns i och med dagens sätt att organisera sig. Dessutom hjälper den mobila biblioteksverksamheten och den nya organisationen till att bygga bort de vattentäta skotten mellan olika delar och skapar en ännu bättre vi-känsla.

Kort sagt ska vi bygga för att ha mobil personal som kan möta människor på olika ställen och på olika sätt.

I och med att vi med *mobila* menar all den biblioteksverksamhet som kan genomföras utanför själva biblioteksbyggnaden, förflyttar vi också fokus från ett fordonsperspektiv till ett innehållsperspektiv. Den förflyttningen är helt central inför de förslag som kommer nedan.

4.2 Befintlig bokbuss - Återbruk

Ibland finns det ett tankesätt inom organisationer att avskrivningstid på ett objekt är likställt med livslängd på det samma. Något man tar höjd för i budgetarbetet och också många gånger får gehör för av dem som sitter på pengarna och fattar investeringsbesluten. Så har också resonemanget runt Linköpings bokbuss varit eller rent av är. Det var också en av förutsättningarna för det här projektet – att utröna framtidens mobila biblioteksverksamhet – innan man investerar i nästa bokbuss. Och visst, bokförings- och avskrivningsmässigt är det säkert dags att investera i en ny buss. Men förutom att det skulle rendera en kostnad på minst fem miljoner kronor, eller ännu mer om lösningen skulle bli elektrifierad, så skulle det innebära att organisationen tar på sig nya kostnader men ändå bara i stort sett kan leverera samma erbjudande som ges idag. Det är inte optimalt. Speciellt om man har ambitionen att nå nya prioriterade användargrupper.

Dagens bokbuss är fullt fungerade och har hittills bara rullat knappt 26.000 mil. Den är välskött och välservad av bokbussens personal och kan med fortsatt service och en del underhåll säkerligen rulla 26.000 mil till och kanske mer. Det är inte ovanligt att denna busstyp fortfarande är i professionell trafik även med över 80.000 mil på mätaren.

Ett motargument kan vara att dagen bokbuss är en dieselbuss och att framtiden stavas el. Det skulle kunna vara ett skäl till att byta, men om man vidgar miljöaspekterna och adderar livslängd, återbruk och därtill att bussen tankas med HVO100 miljödiesel som är ett 100% förnybart och fossilfritt dieseldrivmedel som kan bidra till betydande minskning av CO2-utsläppen jämfört med fossil diesel så väger återbruk tyngre.

I och med att man behåller bussen ser man också till att medel frigörs för andra investeringar för framtidens mobila biblioteksverksamhet.

4.3 Fordon – Investering

Genom att återbruka den befintliga bokbussen ges ekonomiskt utrymme för att investera i fordon av lättare slag. Det finns många fördelar även med dessa. En av dessa är att det inte krävs C-körkort för att framföra fordon av typen lätt lastbil. Det vill säga ett fordon med en totalvikt på högst 3 500 kg. Det räcker med ett vanligt körkort (B) för bil för att få köra den. Det innebär att varje biblioteksanställd med ett sådant körkort kan köra fordonet.

Under samtal med personal på närområdesbiblioteken har det framkommit önskemål om att få ha tillgång till ett mindre fordon för att smidigt kunna ta sig fram i de närliggande bostadsområdena med uppsökande verksamhet. Detta önskemål skulle med denna typ av fordon tillgodoses och med 500 meters radien som nämnts tidigare i rapporten skulle detta vara en bra lösning för att nå prioriterade användargrupper.

4.4 Fordon - Transformer

Ett av problemen med dagens fordon är att bokbussen försöker efterlikna ett stationärt bibliotek och därför innehåller många av de signum som står att finna på det vanliga biblioteket. Det betyder att när bokbussen till exempel kör sina förskole- och skolturer så är bussen fylld med en hel del litteratur

som inte är anpassad för målgruppen. I dessa fall löser man det genom att helt enkelt hänga upp draperier som döljer delar av det sortimentet. Det betyder också att den stora bokbussen blir mer att likna med en mindre bokbuss men med en rejäl ballast.

Det ideala förhållandet hade varit att helt och hållet kunna skraddarsy innehållet utifrån målgrupp. Helt enkelt en *transformer*. Egentligen ett kassettförfarande där det faktiska innehållet anpassas utifrån aktuell målgrupp. Detta är något man bör ta hänsyn till i framtida investeringar. En tillämpning av detta kassettförfarande finns beskrivet i det som nedan benämns MOD (Mobil arena för demokrati).

4.5 Fordon – Glassbilen

En av de prioriterade målgrupperna för biblioteket är barn och ungdom. För att främja läslusten i tidig ålder och för att nå flera behövs det skapas nya mötesplatser på nya tider. Det här som glassbilen kommer in. Glassbilen som just är en glassbil men istället för att vara fylld med pinnar och strutar är fullastad med barn- och ungdomsböcker. Varje lördag och söndag snurrar den runt i bostadsområdena i och runt Linköping. En uppsökande helgverksamhet som just i och med att den är både uppsökande och äger rum på lördagar och söndagar når fler användare. Med en melodi ljudande ur högtalarna, en melodi som på något sätt utgått ifrån den välkända glassbilmelodin, signalerar den för alla och envar att här kommer bokbilen fylld med äventyr och berättelser. Både vuxna, barn och ungdomar kommer ut på gatorna för att ta del utbudet. Det blir bokprat både med bokbilens personal, kompisar och grannarna.

Bokbilens melodi är för övrigt ett kapitel för sig. En gång i halvåret bjuder biblioteket in kompositörer av alla slag att vara med och ta fram nästa halvårs melodi. Fortfarande ska det vara en melodi som på något sätt utgått ifrån den välkända glassbilmelodin. Med denna ”inbjudan” skapas kontinuerlig uppmärksamhet runt bokbilen.

4.6 Turlista vs. Uppsökande

Det finns en inbyggd konflikt mellan en bokbuss turlista och möjligheten och flexibiliteten att använda samma fordon för uppsökande verksamhet. Med uppsökande verksamhet menar vi dock egentligen all mobil verksamhet som inte utgår från en fastställd tidtabell. Det kan vara allt ifrån en mässplats eller konferens till en ungdomstävling eller ett jubileumsfirande på en bygdegård.

Som det ser ut i dag i Linköping och i många andra kommuner är turlistan mer eller mindre detsamma som bibliotekets mobila erbjudande. Dock är det fler och fler kommuner som noterar i sina biblioteksplaner att bokbussen på detta sätt inte används på bästa möjliga sätt. Den mobila biblioteksverksamheten behöver utvecklas och fokusera mer på nya målgrupper och mindre på den tidigare fasta hållplatsturlistan, vilket skulle innebära en större flexibilitet för att snabbare kunna möta aktuella behov som kunde dyka upp.

Det tål att upprepas att detta är ju fallet när samma fordon (en bokbuss) används för uppsökande verksamhet. Men i och med att vi med mobila menar all den biblioteksverksamhet som kan genomföras utanför själva biblioteksbyggnaden förflyttar vi också fokus från ett fordonsperspektiv till

ett innehållsperspektiv. Så i vissa, eller många av fallen, är behovet av en hel bokbuss inte nödvändig för att genomföra den uppsökande verksamheten. Istället har vi flera andra lösningar med eller utan fordon på plats.

Men om (dagens) bokbuss skulle vara det enda att tillgå för den uppsökande verksamheten kvarstår konflikten mellan turlista och uppsökande verksamhet. Då skulle "den femte veckan" kunna vara ett sätt att skapa mer flexibilitet.

4.7 Den femte veckan

Ett sätt att skapa möjligheter för uppsökande verksamhet för en bokbuss som vanligtvis är upplåst mot en turlista, såsom dagens bokbuss i Linköping, är att efter var fjärde turlistsvecka införa en femte vecka som enbart används för uppsökande verksamhet:

V01 Mån – Fre TURLISTA

V02 Mån – Fre TURLISTA

V03 Mån – Fre TURLISTA

V04 Mån – Fre TURLISTA

V05 Mån – Fre UPPSÖKANDE VERKSAMHET

V06 Mån – Fre TURLISTA

V07 Mån – Fre TURLISTA

V08 Mån – Fre TURLISTA

V09 Mån – Fre TURLISTA

V10 Mån – Fre UPPSÖKANDE VERKSAMHET

V11 Mån – Fre TURLISTA

o.s.v.

Denna typ av schemaläggning innebär på helåret att förvånansvärt få turer enligt turlistan skulle gå förlorade samtidigt som man helt plötsligt skapat utrymme för att utvecklas och fokusera mer på nya målgrupper genom uppsökande verksamhet. Om man dessutom i systemet bygger in en viss flexibilitet i när den femte veckan ska genomföras kan man på det sättet snabbt möta aktuella behov som kan dyka upp.

4.8 Medpassagerare

Det är inte bara biblioteket som har behov av eller uttalat mål att nå fler. Det gäller många andra verksamheter. Inte minst kommunala. Linköpings bibliotek skulle med sin nya mobila plattform kunna erbjuda dessa att bli medpassagerare. Energi- och klimatrådgivning, Budget- och skuldrådgivning och medborgarservice är bara några exempel på kommunala tjänster som har behov av att nå ut. Med medpassagerare från dessa övriga delar av den kommunala organisationen finns också en möjlighet att dela på kostnader och dessutom kunna ge ännu bättre service till kommunens invånare.

Men det finns också möjliga medpassagerare utanför den kommunala organisationen. Biblioteket har redan i dag ett antal samarbetspartners, inte minst inom programutbudet. I framtidens mobila biblioteksverksamhet borde dessa och förmodligen flera nya vara möjliga medpassagerare. Här kan man tillsammans skapa turnéprogram runt allt från släktforskning till barnteater.

4.9 Pop-up-bibliotek

En rak översättning av engelskans Pop-up är *dyka upp*, och under senare år har begreppet Pop-up-bibliotek börjat användas i Sverige. Pop-up-biblioteken hakar på den trend som vi ser rent generellt i samhällsutvecklingen där företag och organisationer försöker möta sina målgrupper, och inte minst nya målgrupper på andra platser än där de vanligtvis verkar. Många gånger överraskande, alltid tillfälligt.

Definitionen av Pop-up-bibliotek är alltså en mobil lösning som dyker upp på mer eller mindre oväntade platser under en begränsad tid för att där presentera och eller erbjuda delar av bibliotekets utbud och erbjudande. Pop-up-biblioteket ska locka till nyfikenhet och skapa medvetenhet om vilka möjligheter som erbjuds i hela biblioteksorganisationen.

Pop-up-bibliotek kan dels ses som en modern form av uppsökande verksamhet och dels som marknadsföring. Ett sätt att nå ut till nya målgrupper.

4.9.1 Olika former av Pop-up-bibliotek

Pop-up-biblioteket kan förekomma i många olika former och skepnader. Här nedan listas några exempel:

4.9.1.1 *Pop-up-cykeln*

Bokcykeln, eller lådcykeln.

4.9.1.2 *Pop-up-bilen*

Bil.

4.9.1.3 *Pop-up-montern*

En mässmonterlösning för både inomhus- och utomhusanvändning

4.9.1.4 *Pop-up-lokal*

En tillfällig lokal att använda som Pop-up-bibliotek. Här bör biblioteket föra en dialog med bland annat fastighetsägare om tillgång till tillfälliga lokaler.

4.10 5 veckors semester

Varje år står dagens bokbuss outnyttjad i fem sommarveckor. Inte för att bussen i sig behöver vila eller ha semester utan för att under dessa veckor har bokbussens ordinarie personal semester. Här finns med andra ord en möjlighet till att skapa ett mobilt sommar-bibliotek. En möjlighet som idag inte utnyttjas. En somrig pop-up-verksamhet som skulle kunna finnas på en eller flera välbesökta platser dit både linköpingsbor och turister letar sig under sommarmånaderna. Runt bussen skulle en "innergård" kunna skapas som bjöd in besökarna till att ta del av allt från till exempel litteratur till teater och musik. Tillsammans med tidigare nämnda medpassagerare skulle spännande program

kunna skapas för alla intresserade. Exempel på möjliga platser där bokbussen skulle kunna "ställas upp" är Gamla Linköping, Bergs slussar eller varför inte Trädgårdsföreningen.

4.11 Lösningen för Linköpings landsbygd stavas MOD

Idag har Linköpings biblioteks mobila verksamhet ett utpräglat landsbygdsfokus och det är utifrån dagens resurstilldelning och organisation helt rimligt med tanke på den omstrukturering som skett av både privat och offentlig service. Sverige är ett av de länder i världen där urbaniseringen går fortast. För 200 år sedan bodde 90 procent av Sveriges befolkning på landsbygden. Idag lever närmare 90 procent av oss i tätorter och städer (SCB). Samtidigt som stadsborna blir allt fler upplever 40 procent av dem som bor utanför storstadsregionerna att motsättningarna mellan Stockholm och övriga landet har ökat de senaste tio åren. (Stockholms Handelskammare 2018).

Urbaniseringen har också inneburit en *brain drain* av landsbygden då de som lämnar mindre orter för större i genomsnitt har högre utbildning och kognitiv förmåga än de som stannar kvar. Det förklarar att klyftan i ekonomiskt västånd mellan större och mindre orter ökar, enligt forskare vid Linköpings universitet.

Den ökade populism vi ser i samhället är i hög grad ett symptom på ökad splittring mellan stad och landsbygd menar Maria Rankka, vd, och Andreas Hatzigeorgiou, chefekonom, vid Stockholms handelskammare. Klyftan mellan stad och land är också politisk, då man styrs av en förvaltning som är lokaliserad i städerna. Landsbygden har även generellt sämre tillgång till offentlig service och välfärd vilket också inverkar på känslan av att ha gått miste om globaliseringens framgångar (Binelli & Loveless, 2016). Klyftan mellan stad och land är inte bara ekonomisk och politisk till sin natur, utan även kulturell. Utifrån geografiska skillnader ser vi även en uppdelning av värderingar, där städer generellt går mot att bli allt mer multikulturella, liberala och globala, medan landsbygden blir mer inåtvänd, illiberal och främlingsfientlig (Jennings & Stoker, 2016).

"Landsbygderna har försakats under lång tid. Oavsett regering. Oavsett partifärg. Klyftan har växt mellan olika delar av landet och mellan land och stad. Det har bromsat hela Sveriges långsiktiga utveckling." skriver dåvarande landsbygdsministern Sven-Erik Bucht, 2017.

Det här är bara några exempel på och fakta över det "läge" som kännetecknar svensk landsbygd. Flera bedömare är eniga om att detta i det långa loppet kan utgöra ett reellt hot mot demokratin. Det finns tydliga exempel från vår samtid där ökad polarisering undergräver och rent av ifrågasätter demokratin. Farhågor som bland annat lett till att regeringen slutit en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) om att tillsammans verka för en uthållig demokrati med stärkta förutsättningar för människor att delta och vara delaktiga.

* * *

Men allt är inte nattsvart eller olösbart för den svenska landsbygden. Det kan till och med vara så att det som idag händer i vår omvärld kan innebära en ny vår för landsbygden. Mer och mer börjar man tala om en kontra-urbanisering, där människor väljer att lämna storstäderna för att söka en ny framtid på landsbygden. En tendens som drivs på av allt från storstädernas ansträngda

bostadsmarknader, den upplevda otryggheten i dessa miljöer till möjlighet till distansarbete och att byta bort trängsel mot närhet till natur och rekreation. Det sistnämnda inte minst ett behov som aktualiserats i och med Corona-pandemin.

Men det här ”nya läget” innebär också stora utmaningar för landsbygden och utvecklingen av densamma. För de som kan tänka sig att ”flytta ut på landsbygden” har helt andra krav på till exempel infrastruktur, tillgång till offentlig och privat service, skola, omsorg och inte minst kultur än de som idag lever på landsbygden. De kommuner som kommer avgå som vinnare om de nya landsbygdsmedborgarna är de kommuner som helt enkelt har förstått betydelsen av detta och som också har investerat i sin landsbygd. Vinnare blir också de människor som valt att bo kvar.

I Linköpings kommun har Kommunfullmäktige gett ett särskilt utvecklingsuppdrag till samtliga nämnder att prioritera landsbygdsutveckling under perioden 2019-2022 inte minst för att stärka demokrati och yttrandefrihet. Några av de områden som politiken valt att det läggs extra fokus på är:

- Erbjuda kultur- och fritidsaktiviteter i hela kommunen. Bland annat genom bokbuss, närbibliotek, kulturupplevelser i skolor och förskolor samt genom att ge bidrag till lokala kultur- och idrottsföreningar.
- Anordna olika former av medborgardialoger, för att få en bättre bild av hur det är att leva och bo på landsbygden, samt av vad som kan utvecklas.
- Anordna informations- och samrådsmöten.
- Ta fram en ny serviceplan för landsbygden för att trygga varuförsörjning och kommersiell service.

Dessa är punkter som alla verkar för en *uthållig demokrati* med stärkta förutsättningar för människor att delta och vara *delaktiga*.

Linköpings stadsbibliotek

Redan idag utgör Linköpings stadsbibliotek en viktig länk mellan stad och landsbygd. Med vår bokbuss ger vi landsbygdens invånare en möjlighet att ta del av delar av det erbjudande som finns på våra stationära bibliotek. Lejonparten av det erbjudandet innefattar in- och utlåning av litteratur.

Men folkbiblioteken har också alltid haft en folkbildande funktion kopplad till demokratiuppdraget. I och med samhällets snabba digitalisering är det den digitala folkbildningen som står i fokus. Människor som är digitalt delaktiga - som kan inhämta information digitalt samt skapa och sprida egen information - kan i större utsträckning än andra delta i det demokratiska samtalet. Det ger dem mer makt att styra över sitt liv och påverka samhället.

Det är för att utveckla och möjliggöra denna del av bibliotekets uppdrag som MOBIL ARENA FÖR DEMOKRATI har skapats.

4.12 Mobil arena för demokrati (MOD)

Mobil arena för demokrati (MOD) är en mötesplats som ska främja det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning (Bibliotekslagen § 2). Arenor

för detta finns redan idag. Nytankandet i detta är att arenan är mobil och kommer att möta människor där de finns i sin vardag.

Mobil arena för demokrati (MOD) är ett "rum" och en mötesplats för människor i alla åldrar, med olika bakgrund och språk. En mötesplats där människor med helt olika behov och förutsättningar kan mötas. Ett "rum" som lätt kan "möbleras om" för att fungera på flera olika sätt för att stärka demokrati, inflytande och inte minst delaktighet. En *transformer* i kulturens och demokratins tjänst. Den ena veckan möter man sina politiker för att diskutera bygdens möjligheter. Den andra veckan är det digitala tjänster från samhället som toppar agendan. Veckan därefter poddar och *influencers*, men dessutom barnteater och möte i bokcirkeln. Eller vad det nu är som medborgarna efterfrågar.

Mobil arena för demokrati (MOD) är tillgänglig för alla medborgare. Här samverkar politik och den kommunala organisationen tillsammans med näringsliv och civilsamhället genom program och närvaro för att tillse att människorna på landsbygden ges möjlighet till att delta i det demokratiska samtalet och på det sättet också bli sedda och känna delaktighet i samhällets utveckling.

Mobil arena för demokrati (MOD) – i praktiken

Mobil arena för demokrati (MOD) skiljer sig på flera sätt från en traditionell bok- eller biblioteksbuss. En "vanlig" bokbuss har i sin kärnverksamhet en turlista och besöker ett antal hållplatser under en dag (oftast en vardag). Bussen har korta stopp på normalt 30 – 40 minuter där låntagare ges möjlighet till in- och utlån. Oftast är böckerna förbeställda, men spontanlån förekommer också. En fullstor bokbuss erbjuder någonstans mellan 3000 – 4000 titlar. På det hela taget en förstklassig service för dem som har möjlighet att använda sig av den.

Mobil arena för demokrati (MOD) är sannerligen mobil, men ej rullande så som en traditionell bokbuss. Istället kan MOD vara en container eller varför inte en trailer. Kanske en 18 meter lång trailer, en grundutrustad lokal. Ett "rum" som kan fyllas med innehåll efter behov. Allt från föreläsningssal till bokcafé, allt från inspelningsstudio till rådgivningsbyrå.

Varje onsdag morgon hämtas trailern upp på biblioteket (startplatsen) av en chaufför med en trailerdragare från det lokal lotsföretaget och körs ut och ställs upp och ansluts till el och dylikt på en fastställd plats på landsbygden. Där ska den nu stå och dessutom vara bemannad från onsdag – söndag. Under veckan kommer det förutom det ordinarie biblioteksutbudet erbjudas möten och programinnehåll för att bygga demokrati och delaktighet och främja yttrandefrihet.

På söndagskvällen hämtas trailern upp och körs tillbaka till biblioteket (startplatsen). Måndag och tisdag används för att eventuellt konfigurera om innehåll, komplettera och justera.

Nästa onsdag hämtas trailern igen och den här gången körs den ut till nästa fastställda plats på landsbygden... o.s.v.

Mobil arena för demokrati (MOD) skulle på det här sättet med tre identifierade fastställda platser på landsbygden och med ett rullande 3-veckorsschema kunna erbjuda en avsevärd ökad tillgång till bibliotekets tjänster och i och med detta stärka både demokrati och delaktighet. Det skulle också

ytterligare underlätta för övriga förvaltningars och politikens behov av att nå ut och få återkopplingar på tankar och idéer.

Mobil arena för demokrati (MOD) – i praktiken – nu med turbo

Ett sätt att ytterligare öka genomslaget är att införa parallellitet i konceptet MOBIL ARENA FÖR DEMOKRATI. Istället för en trailer finns det tre. Tre trailers men med olika innehåll. Dessa trailers flyttas runt bland de tre fastställda plasterna enligt schemat:

	STÄLLPLATS 1	STÄLLPLATS 2	STÄLLPLATS 3
TRAILER 1	1:a veckan	2:a veckan	3:a veckan
TRAILER 2	3:a veckan	1:a veckan	2:a veckan
TRAILER 3	2:a veckan	3:a veckan	1:a veckan

I och med detta har man inte bara skapat en mobil mötesplats som alla kan ta del av, man har dessutom ökat tillgänglighet från var tredje vecka till "alltid". Dessutom skapar parallelliteten i sig en möjlighet att nå ut med mer fortare.

4.13 Bokskåp

En stor del av arbetet på befintlig bokbuss idag är att leverera och låna ut böcker, tidskrifter och annan media som låntagaren beställt/reserverat via Götabibliotekens portal, samt återlämning av låntagaren lånade böcker. När det sker väljer också låntagaren ibland att komplettera med en eller flera titlar som hen hittar i bussen.

Ett komplement eller i vissa fall ett alternativ vore att det tillskapades ett antal bokskåp där utlån/återlån skulle kunna ske genom självbetjäning. Här finns ett antal tekniska lösningar som på ett fullgott sätt skulle kunna säkerställa användande och dylikt.

Bokskåpen skulle kunna placeras hos lokala företag och handel, föreningar, församlingar eller andra knutpunkter och samlingsplatser. Arbete med att fylla på bokskåpen med nya utlån och tömma de samma på återlån skulle kunna ske med bibliotekets personal eller med internpost eller motsvarande inom Linköpings kommunorganisation, eller via externa samarbetspartners. Med bokskåp finns möjligheten att öka servicenivån genom att korta ledtiderna från reservation till faktisk leverans.

4.14 Bokbuss – On-demand

I biblioteksvärlden är bokbussens turlista ett gott exempel på en traditionellt producerad produkt/tjänst. En turlista - turlistan med sina hållplatser erbjuder marknaden. Sedan är det upp till varje konsument att välja eller inte välja att köpa produkten eller nyttja tjänsten.

Bokbuss – On-demand är ett sätt att vända på perspektiven och istället låta konsumenternas behov styra innehåll i tjänsten. Under devisen BOKA NI – SÅ KOMMER VI! erbjuder biblioteket en bokbuss skraddarsydd med innehåll som kommer till en given plats vid ett givet tillfälle. Det skulle kunna vara allt från en hembygdsdag arrangerad av ett byalag, en kompetensutvecklingsdag för förskolor till en anti-våldmanifestation eller musikfestival. Det skulle med andra ord kunna vara nästan vad som helst

som innevånare i Linköpings kommun gått samman runt för att genomföra. Det är ju just det, att det är konsumenterna som styr innehåll och plats.

Här skulle man kunna ta fram en lista med inriktningar för Bokbuss – On-demand för att tipsa om vad som skulle kunna vara möjligt.

4.15 Marknadsföring

”Vi säljer ju ingenting så marknadsföring är inget för oss” är ett argument som vi fått oss till livs under projektets gång när vi fört marknadsföring och marknadskommunikation på tal. Det är nog förvisso en exklusiv åsikt som i mångt och mycket utgått ifrån ett läge där man mer eller mindre tror att man sitter säkert i båten och att allt alltid kommer att vara som det varit. Inget kan vara mer bedrägligt. Den dagen då biblioteket inte längre i tillräckligt hög grad kan attrahera sin omvärld kan allt hända. Under de senaste åren har besöken minskat enligt en rapport från Kungliga Biblioteket 2018. För första gången rapporterar folkbiblioteken också att den fysiska utlåningen ligger under 60 miljoner. Samtidigt har de även för första gången en nedgång i antalet e-boknedladdningar. Det här är en fortsättning på den nedgång i fysiska lån som folkbibliotek har observerat, där nedgången ligger på 10 miljoner sedan 2010. Totalt ligger nedgången på fyra procent, det vill säga 2,8 miljoner utlån sedan den tidigare mätningen. Så det finns all anledning för biblioteken att bli betydligt bättre på att marknadsföra sitt hela utbud. Inte minst i Linköping där man har varit och är handlingskraftiga på att skapa innehåll och utveckla både tjänster och produkter men inte varit lika mycket i framkant på att marknadsföra och nå ut med erbjudandena.

Men om vi höjer blicken och ser ut över det svenska bibliotekslandskapet så har många mer tydligt börja arbeta med marknadsföringen av bibliotekets verksamhet och i många fall anger man marknadsföring av biblioteksverksamheten som ett av de mobila bibliotekens huvudsyften.

4.16 Marknadsföringsstrategi

Linköpings bibliotek behöver växla upp sin marknadsföring och utarbeta en tydlig marknadsföringsstrategi, en genomtänkt central plan för vilka budskap som ska förmedlas, i vilka kanaler de ska publiceras och till vilka målgrupper.

Till detta bör tillskapas en central roll i organisationen som har den totala överblicken men också det övergripande ansvaret.

4.17 Skyltfönster

Det som motiverade Stockholms stad till att börja med den mobila verksamheten var att nå ut till fler stockholmare och locka fler till biblioteken genom att synas i samhället. Och rätt hanterat kan givetvis den mobila delen av biblioteksverksamheten bokstavligen tjäna som bibliotekets skyltfönster på gator och torg.

4.17.1 Graffiti

Gemensamt för de nya biblioteksfordonen som rullar på landets gator och vägar är att de sticker ut utseendemässigt. Det är en bjärt kontrast till Linköpings biblioteks gråa fordon. Flaggskeppet – bokbussen, grå och anonym och med vit snirklig text mot gul bakgrund signalerar mera osynlighet än

”här kommer bokbussen”. Den är ett perfekt objekt för uppstarten av ”Framtidens mobila biblioteksverksamhet”. Utlys en graffiti-tävling – bjud in till – pimpa vår biblioteksbus! Det kommer skapa, först ett intresse för bussen och sedan det innehåll som erbjuds i och runt bussen. Finns det bara ork och vilja skulle tävlingen kunna upprepas en gång i halvåret eller varför inte inför varje ny årstid.

5 Avslutande resonemang

5.1 Varför mobilitet överhuvudtaget?

Allt för ofta sägs att landsbygdsutveckling är lite som att klippa grisar – mycket skrik för lite ull. Att den moderna landsbygds människan visserligen bor på landsbygden men sköter alla sina uppdrag och ärenden i stan ändå. Det är nog en alltför generaliserande och förenklad bild. Dessutom grundar den sig möjligen i en bild av hur landsbygden är idag och absolut inte i framtidsbilden – den, där vi ställer oss frågan hur vill vi att vår landsbygd ska utvecklas. Här kommer samhällsfunktionernas närvaro och vilja till närvaro vara avgörande för utvecklingen. *Mobil arena för demokrati (MOD)* kan här vara en viktig pusselbit i det arbetet.

Dessutom visar en undersökning från Huddinge kommun att det finns en markant minskad användning av folkbibliotek hos den del av befolkningen som bor utanför en radie om 500 meter från områdesbibliotek och 1500 meter från huvudbibliotek. (Strukturutredning - Huddinge kommun). Detta givet erbjuds alltså bara likvärdig tillgång till folkbibliotek idag den del av befolkningen som bor innanför dessa radier. Det betyder att vill vi ge alla boende i Linköpings kommun likvärdig tillgång till biblioteket behöver vi hitta nya sätt att möta våra låntagare. Med de förslag på lösningar som presenterats i denna rapport är det en reell möjlighet.

I Bengt Jonssons masteruppsats ”Bibliotek på vift” återkommer ett resonemang om *relevans och branding* som stämmer till eftertanke.

”Bibliotek är en gammal institution och i likhet med många äldre institutioner finns det en risk att de uppfattas vara obenägna till förändring och att det som erbjuds är böcker i form av endast tryckta alster.” För att vara relevant krävs att biblioteket som institution hela tiden går i takt med sin samtid. Det gör också biblioteket men ibland kan det rent av vara en dold hemlighet:

”...de myter som förekommer om bibliotek som framstår som sanna samt visa att det är en ständig strid att få fram en specifik bild när det finns olika bilder av bibliotek i samhället. Då de som är verksamma inom bibliotek kanske uppfattar att deras självbild inte delas av allmänheten, framstår marknadsföring som viktig för att visa upp sig och framhäva den biblioteks bild man vill ska vara den främsta” (Bibliotek på vift).

Med detta givet kan *Framtidens mobila biblioteksverksamhet* ses både som en modern form av uppsökande verksamhet och samtidigt i vissa delar ses som en kommunikations- och marknadsföringsstrategi för att nå ut till nya målgrupper. Grupper ges möjlighet att ta del av bibliotekets fysiska och digitala utbud vilket främjar det frivilliga lärandet och läsandet även utanför bibliotekets lokaler.

I Linköpings biblioteksplan läggs mer på utvecklingsarbete och mindre på att marknadsföra biblioteket. Men med implementeringen av *Framtidens mobila biblioteksverksamhet* skapar biblioteket ytterligare skyltfönster för organisationens verksamhet och erbjudande vilket kontinuerligt bygger både *branding* och relevans i samhället. Allt för att ta ytterligare några steg mot vår vision:

”Linköpings kommun ska vara ledande när det gäller mobil biblioteksverksamhet. Vi ska se till att biblioteket når alla. För vårt uppdrag är så pass viktigt.”